

KYRIOS IESOUS VO SVETLE STAREJ ZMLUVY

Pavel Hanes

SUMMARY: The article looks shortly at theories of the early devotion to Jesus since the times of BOUSSET'S *Kyrios Christos*. Accepting the thesis of the high Christology which identifies the title Kyrios with the Old Testament name of God (*Tetragrammaton*) the article further attempts to show using three key OT passages (Ps 110:1; Dt 6:4 and Is 6:3) what this identification means for the worship of Jesus Christ today.

ÚVOD

Wilhelm BOUSSET, ktorého dielo *Kyrios Christos* (1913) významne ovplyvnilo novozmluvné bádanie v 20. st., tvrdí, že v tomto diele podal dôkaz, že "...palestínska raná cirkev toto označenie [Κύριος] ešte nepoznala".¹ Z toho by zrejme malo logicky vyplývať, že medzi titulom Κύριος ako ho používala raná cirkev a tým, ako je tento titul/meno používaný v LXX nie je žiadna priama náväznosť. V konzervatívnej recenzii Geerhardusa VOSA² sa objavili historicko-kritické výhrady proti BOUSSETOVÝM tézám, ktoré boli založené na súčasnom stave historických znalostí o prvej cirkvi a kultúrno-náboženskom prostredí, v ktorom sa nachádzala. Odvtedy došlo k významným objavom (napr. Nag Hammadi), ktoré zmenili naše predstavy o palestínskom judaizme v dobe vzniku kresťanstva ako aj o teológii prvej cirkvi. A hoci sa zďaleka nedá tvrdiť, že došlo k nejakému konsenzu,³ radikálne tvrdenia vyššie uvedeného typu sú sotva udržateľné. Napr. na rozdiel od BOUSSETA nedávno zosnulý teológ Martin HENGEL (1926-2009) tvrdí, že "...vývoj v kristológii prebehol vo veľmi krátkom čase. Jej konečným výsledkom bolo, že výroky Starej zmluvy, v ktorých je použité nevysloviteľné Božie meno (tetragrammaton JHVH alebo jeho qere v gréckej Biblii Kyrios) bolo prenesené priamo na *Kyrios Iesous*. Pavel môže už citovať Joela 3:5 (Každý, kto bude vzývať meno Pánovo, bude zachránený - Rim 10:13, porov. Sk 2:21) ako základ pre kľúčové vyhlásenie Κύριος Ἰησοῦς. V originálnom texte sa Kyrios vzťahuje na samého Boha, ale pre Pavla Kyrios je Ježiš, v ktorom Boh odhaľuje plnosť svojej spásy."⁴ (BOUSSET toto miesto vysvetľuje Pavlovým "samozrejým" prevzatím cirkevnej liturgickej praxe, ktorá však podľa BOUSSETA nevyjadrovala individuálny vzťah kresťana k Pánovi.⁵)

Hengelova novšia analýza historických prameňov podporuje názor, že "...úžasné uctievanie (*amazing devotion*) Ježiša sa objavilo skôr ako explózia, vulkanická erupcia, nie ako postupný vývoj."⁶ Napriek všetkým námietkam, ktoré vyplývajú zo štúdia judaizmu v novozmluvnej dobe, je zjavné, že uctievanie Ježiša ako božskej bytosti začalo hneď u jeho prvých nasledovníkov. Toto uctievanie prirodzene nebolo teologicky naplno zdôvodnené ani formulované - k tomu došlo až o niekoľko storočí neskôr - ale to neznamená, že neexistovalo. "Ježiš je Pán" bolo srdcom raného kresťanského vyznania ...bolo to podstatou raného kresťanského evanjelia ...znamenal viac, ako totálne poslušnosť Krista, hoci poslušnosť zahrňovalo. Bolo to v prvom rade vyznanie teologickej

¹ "...in der Arbeit der Nachweis geführt wird, daß die palaestinensche Urgemeinde diese Bezeichnung noch nicht kannte." (BOUSSET, W. *Kyrios Christos*, Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1913, s. V.)

² VOS, G. *Wilhelm Bousset: Kyrios Christos*. In: *The Princeton Theological Review* 12:636-645 [1914].

³ "Podozrievanie (kanonických evanjelií) našlo nového dobrého priateľa v otvorene revizionistickej historiografii. Diskusia ostáva rovnako intenzívna, ak nie intenzívnejšia." (NEWMAN, C. C. (ed.) *Jesus & the Restoration of Israel*. Downers Grove : InterVarsity Press, 1999, s. 14.)

⁴ HENGEL, M. *The Cross of the Son of God*, London : SCM Press, 1986, s. 75. (HENGEL dokonca tvrdí, že "Bultmann, jeho učiteľia Bousset a Heitmüller, a jeho nasledovníci opakovali [argument, že mystérijne náboženstvá a gnosticizmus poznal predstavu Syna Božieho, ktorý sa stal človekom] *ad nauseam* bez toho, aby to adekvátne overili v starovekých prameňoch.)

⁵ BOUSSET, W. *Kyrios Christos*, s. 100. ("Vo výraze κύριος Ἰησοῦς sa nevyjadruje svojím osobným aktom jednotlivca, ale inštinktívna vôľa spoločenstva." s. 108)

⁶ HURTADO, L. W. *Early Devotion to Jesus*, Grand Rapids : Eerdmans, 2003, s. 4.

skutočnosti. Znamenalo uznanie, že Kristus je v skutočnosti Pán, ktorý sedí na tróne v nebi.⁷ Práve tento titul "Pán" bol najviac používaný v ranom období cirkvi. "V neskoršom teologickom vývoji nebol natoľko prominentným. Pochádzal zo židovských prameňov a našiel miesto v kresťanskom srdci, ale teologicky a myšlienkovy nebol plodný..."⁸ Všetky tieto skutočnosti naznačujú, že titul "Pán" nie je neskorého, ale veľmi raného pôvodu, a že BOUSSETOVA téza o jeho pôvode v mystérijných kultoch, či uctievaní cisára je neudržateľná.

Problém s vyznaním "Ježiš je Pán" však zďaleka nie je len historický, či historiografický. Prispôbiť Ježiša predstavám a sympatiám moderného človeka je jav, ktorý je trvale prítomný nielen v tzv. "vedeckej" teológii, ale aj v homiletickej praxi. "Ježiš učiteľ - nie Spasiteľ ... Kríž ako bláznovstvo - nie odpustenie"⁹ sú dva názvy kapitôl z jednej knihy autora-kazateľa, pre ktorého Ježiš evanjelií nie je dosť dobre "stráviteľný". Ježiš ako Boh a človek, jediný Spasiteľ kresťanského kréda je nie ľahko prijateľný dnes ako ani na začiatku. Vziať si z neho to, čo sa nám hodí a ostatok vynechať, je však postup, ktorý produkuje falošných "kristov". Snáď najradikálnejšie pôsobí v tomto zmysle tzv. *Jesus Seminar*, kde historici a teológovia hlasovaním rozhodujú, čo je z tradície (Novej zmluvy) o Ježišovi prijateľné a čo nie. Veľmi populárne je dávať prednosť gnostickým evanjeliám pred štyrmi ortodoxnými evanjeliami, ktoré sú v Biblii.¹⁰

Ale aj konzervatívnejší teológovia varujú pre "ontologickou špekuláciou" o Kristovi. BERKOUWER napr. hovorí: "...teológia vyzerá zle, keď pri diskusii [o Ježišových výrokochoch] siaha po pohrdavých slovách ako sú 'špekulácia' a 'ontológia'."¹¹ Pre našu diskusiu o vzťahu medzi starozmluvným pojmom "Κύριος" v LXX používaným namiesto tetragrammatonu a novozmluvným "Κύριος" ako titulom Ježiša Krista nie je ontologická špekulácia nevyhnutná, aj keď sa tak, ako v prvých storočiach, neodbytné natíska vo forme ťažkých metafyzických otázok.

VÝVOJ RANÉHO UCTIEVANIA JEŽIŠA - PÁNA

Napriek tomu, že BOUSSET popiera, že by titul Κύριος bol používaný už v ranej palestínskej cirkvi, konštatuje, že čoskoro sa stal "...titulom κατ' ἔξοχήν pre Krista, takže ...takmer vôbec nie je používaný pre Boha".¹² Zdá sa, že vývoj, ktorým k tomu došlo, bol viac "intuitívny" (tj. nebol explicitne a logicky zdôvodnený pomocou vyhranených pojmov a jasne formulovaných teologických argumentov).¹³ Túto skutočnosť si všimol už CALVIN, ktorý vo svojich komentároch konštatoval, že v evanjeliách len málo ľudí, ako vôbec niekto, naplno rozoznával Ježišovo božstvo. "Rímsky stotník, ktorý veril, že Ježiš môže uzdraviť jeho sluhu na diaľku, ho nazýval "Pán", ale CALVIN tvrdí, že to neznamená, že tento stotník rozoznával Kristovo božstvo, keďže takmer nikto si toho v tom čase nebol vedomý. Stotník len videl v Kristovi Božiu moc konať zázraky... Až potom, keď Peter vyznáva, že Ježiš je Kristus, CALVIN uznáva, že niektorí mohli rozoznať Kristovo Božstvo už počas jeho pozemského pôsobenia."¹⁴ Z tohto faktu postupného odhaľovania Ježišovej plnej totožnosti neskôr WREDE (1859-1906) vyvodil tvrdenie, že Ježišovo mesiášstvo je až teologické tvrdenie cirkvi po Ježišom

⁷ LADD, G. *Jesus and History*, Chicago : Inter-Varsity Christian Fellowship, 1963, s. 47-48.

⁸ HOULDEN, L. *Jesus in History, Thought and Culture*, Santa Barbara : ABC CLIO, 2003, s. 574.

⁹ MEYERS, R. *Saving Jesus from the Church*, HarperCollins e-books, 2009, s. iv. ("Venujem túto knihu všetkým mužom a ženám, ktorí si zvolili cirkevnú prácu ako svoje životné povolanie, a napriek tomu nechcú byť považovaní za neškodné artefakty minulosti. ...nebojme sa žiadneho človeka ani žiadného vierovyznania, bojme sa len svojej ustráchanosti ...a vzájomne sa povzbudzujeme a podporujeme v pestovaní náboženstva, ktoré je biblicky zodpovedné, intelektuálne čestné, emocionálne uspokojujúce a sociálne významné.")

¹⁰ "Jedno z najranejších vyznaní je jednoduché tvrdenie 'Ježiš je Pán', ale *Tomášovo evanjelium* podáva iný príbeh..." (PAGELS, E. *The Gnostic Gospels*, New York : Vintage Books, 1989, s. 130.)

¹¹ BERKOUWER, G.C. *Person of Christ*, Grand Rapids : Eerdmans, nedatované, s. 165.

¹² BOUSSET, W. *Kyrios Christos*, s. 268. (BOUSSET vyhlasuje, že by bolo potrebné preskúmať SZ citáty, či sa Božie meno a to, čo sa o ňom hovorí, neprenáša aj na Krista. Nenachádza však vo svojej knihe pre tento proces miesto.)

¹³ Toto vysvetľuje BOUSSETOV problém "...ako prišlo spoločenstvo Ježišových učeníkov k tomu, aby slávnostné starozmluvné Božie meno takto bez ďalšieho prenieslo na Ježiša z Nazaretu?" (Ibid. s. 108.)

¹⁴ EDMONDSON, S. Cambridge : Cambridge University Press, 2004, *Calvin's Christology*, s. 200.

ukrižovaní.¹⁵ CALVIN tu vidí psychologický a spirituálny problém, ktorý prináša sebou spojenie viery v Ježiša ako pravého človeka a pravého Boha zároveň:

Aby naša viera dospela k večnému Kristovmu božstvu, musíme začať poznaním, ktoré je nám bližšie a ľahšie sa dá získať. V tomto zmysle niektorí správne povedali, že Kristom-človekom sme vedení ku Kristovi-Bohu, pretože naša viera postupuje takým spôsobom, že najprv vidí Krista na zemi, narodeného v stajni a visiaceho na kríži, a potom vzostupuje k sláve jeho vzkriesenia a ďalej prichádza k jeho večnému životu a moci, v ktorej sa slávne prejavuje jeho božský majestát.¹⁶

Tento psychologický a spirituálny proces, ktorým prechádzala viera ľudí blízkych Ježišovi počas jeho života na zemi, je možné pozorovať na vyznaniach, akým je Petrovo vyznanie (Mt 16:16) alebo Tomášovo vyznanie (Ján 20:28). Je pochopiteľné, že naplno sa táto viera rozvinula až po zoslaní Svätého Ducha a vyznávajúce Ježiša ako Pána v zmysle "Pán = Boh" sa naplno rozvinulo až v apoštolských listoch (napr. Rim 9:5).

POJEM "KYRIOS" V LXX

Z historickej skutočnosti uctievania Ježiša ako Boha logicky vyplýva juxtapozícia pojmu κύριος ako Ježišovho titulu s tým istým pojmom ako prekladom hebrejského יהוה (tetragrammaton). Toto Božie meno bolo pod špecifickým zákazom zneužitia v Dekalógu a v období druhého chrámu bolo vyhlásené za príliš posvätné, aby ho človek mohol správne vyslovovať. Dovoľené to bolo len kňazom počas určitých častí bohoslužby a "...pre tajné použitie zvlášť zasvätených."¹⁷ V hebrejčine bol pojem (pri čítaní) nahradený slovom אֲדֹנָי ("Pán"), ktorý v gréckom preklade Tanachu (LXX) dostal ekvivalent Κύριος. V gréčtine ide o všeobecné podstatné meno, ktoré (napriek BOUSSETOVU tvrdeniu) nemalo zvláštny náboženský význam na označenie gréckych bohov (κύριοι). Pod vplyvom LXX sa toto slovo stalo v grécky hovoriacom judaistickom náboženskom prostredí štandardným prekladom tetragrammatonu, a tým aj jedným z Božích mien, ktoré sa nachádzajú v Tanachu. Takto osoba označená titulom Κύριος môže (ale nemusí) dostávať úctu prináležiacu menu יהוה.

Tetragrammaton je nerozlučne spätý s judaizmom. Toto meno sa spája s Božou zmluvou s Izraelom a prejavmi jeho milosti k svojmu ľudu. Rabbi ABBA BEN MEMEL (3. st. po Kr.) povedal: "Boh hovoril Mojžišovi: Pomenovaný som podľa svojich skutkov. Keď súdím svoje stvorenie, volám sa Elohim, keď vediem vojnu proti bezbožníkom, volám sa Sabbaot, keď odkladám súd nad hriechmi človeka, volám sa El Šaddaj, ale keď mám zľutovanie nad svojím svetom, volám sa Jahve."¹⁸ Vzťah judaizmu k posvätnosti tetragrammatonu je dobre známy. Rovnako je známy aj dôraz poexilného židovstva na monoteistickú vieru. Z tohto hľadiska je zaujímavé sledovať apokalyptické (nekanonické) spisy, ktoré pripisujú zničenie nepriateľov Božieho ľudu raz samému Bohu, inokedy Mesiášovi, alebo dokonca anjelom.¹⁹ Toto by mohlo naznačovať, že ani populárny judaizmus v období Ježišovho života nevyklúčoval božskú totožnosť Mesiáša.

Pre novozmluvnú kristológiu platí stotožnenie novozmluvného Ježišovho titulu Κύριος so starozmluvným *qéré* pre meno יהוה.²⁰ Na základe toho si všimnem tri významné miesta Starej zmluvy, ktoré sa osobitne vzťahujú k uctievaniu Boha prostredníctvom mena יהוה - Κύριος a na ich základe budeme uvažovať o ich význame pre uctievanie Ježiša Krista dnes.

¹⁵ WREDE o tom napísal vplyvné dielo *Messiasgeheimnis* (1901).

¹⁶ CALVIN, J. *Commentary on the Gospel according to John II*. Edinburgh : Calvin Translation Society, 1847, s. 277.

¹⁷ KOHLER, K. *Jewish Theology*, New York : The Macmillan Company, 1918, s. 59.

¹⁸ COHN-SHERBOK, D. *Judaism*, London : Routledge, 2003, s. 133.

¹⁹ VOLZ, P. *Jüdische Eschatologie*, Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1903, s. 277.

²⁰ WERNLE, P. *The Beginnings of Christianity I*. London : Williams and Norgate, 1903, s. 331.

Žalm 110:1

Najčastejšie citované, alebo zmieňované miesto zo Starej zmluvy v Novej zmluve je prvý verš žalmu 110 (LXX 109:1 εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἄν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου) - napr. Mk 12:36; Sk 2:34; 1Kor 15:25; Ef 1:20; Heb 1:3,13 atď.

Žalm hovorí o vyvýšení Pána (יְהוָה) Hospodinom (יְהוָה). Targumy tu väčšinou vidia sľub Dávidovi, že prevezme po Saulovi kráľovstvo (stane sa *pánom* Izraela), ale tento výklad obchádza jasné znenie textu. Žalm má jasný mesiášsky a eschatologický obsah, ktorý cirkev naplno vzťahla na Ježiša (Mesiáš ako pán, kňaz a kráľ). "Mesiáš je tu predstavený ako Dávidov Pán, ktorý sedí na pravici všemohúcnosti a plne sa zúčastňuje na moci Božej nad nebom aj zemou."²¹ V Novej zmluve vidíme vzkrieseného Ježiša ako Pána, ktorý sedí na Božom tróne (Zj 3:21). Je hlavou cirkvi, vládne ako kráľ, ktorý sa naplno ujme vlády, keď budú zničení aj jeho poslední nepriatelia.

"Prepojenie" (tu je ťažko nájsť primerané slovo vyjadrujúce jednotu a zároveň pluralitu - ide tu o známy problém trinitarizmu²²) uctievania Κύριος-יהוה a Κύριος-יְהוָה-Ἰησοῦς znamenalo, že vzťah k Vzkriesenému dostal ťažisko v jeho postavení ako Hlava cirkvi. Takže apoštol môže napísať: εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. (2Kor 5:16) "Historický Ježiš" je pre ranú cirkev "len" východiskom viery v minulé udalosti pre živý kontakt s Kristom v prítomnosti. Paul WERNLE vo svojej knihe *Jesus* (1917) v tejto súvislosti konštatuje, že "...vždy jestvuje prístup k Ježišovi po bezprostredne náboženskej ceste, v ktorej na veľké šťastie naša veda nemôže nikomu brániť."²³ Prístup k Ježišovi touto "nábožensky bezprostrednou" cestou je možný len prostredníctvom uctievania.

Z tohto vyplýva, že uctievanie Ježiša ako Pána (יְהוָה) je zároveň uctievaním Hospodina (יהוה) Vyžaduje tú istú úctu, to isté vedomie nekonečnej odlišnosti v jeho božstve spojené s vedomím dokonalnej podobnosti v jeho človečenstve. Singularita jeho osobnosti si nárokuje bezhraničný obdiv a absolútnu singularitu osobnej spirituálno-etickej odovzdanosti, ako aj soteriologickej výlučnosti. Žalm 110 ukazuje Mesiáša-Ježiša ako Pána, ktorý sedí na Božom tróne spolu s Hospodinom a patrí mu s ním totožné uctievanie.

Šema

Základné vyznanie starozmluvného Izraela a judaizmu podľa prekladu LXX znie: ἄκουε Ἰσραὴλ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστιν (Dt 6:4). Nikde nie je jednosť Božstva vyjadrená silnejšie, ako práve v Šema. A práve toto centrálné vyznanie monoteizmu je rozšírené aj na Ježiša ako Pána v 1Kor 8:6 (ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς ὁ πατήρ ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.). Tým kresťanská viera bezprostredne nadväzuje na starozmluvný monoteizmus a zároveň "...uznáva osobné odlišenie v Božstve".²⁴ Pre ontologický vzťah medzi osobami v Trojici cirkevní otcovia použili grécky pojem *perichórésis*.²⁵ Tento istý pojem je vhodný aj pre uctievanie Ježiša-Pána a Hospodina יהוה - "perichoréza uctievania".

Uctievanie Ježiša-Pána v jednote s Hospodinom יהוה je široká téma, ktorá presahuje rámec krátkeho článku. Kvôli pozoruhodným paralelám tu uvediem, ako vidí rozdiely vo význame označenia Boha menom אלהים a menom יהוה judaistický exegeta pri výklade Šema.²⁶

(1) Rozdiel medzi Tetragrammatonom a Elohim sa v židovskej tradícii vykladá ako rozdiel medzi *middat ha-din* a *middat ha-rachamim* tj. medzi atribútom Božieho súdu (prísnu spravodlivosťou, Božím hnevom) a atribútom Božieho súcitu (láska, odpustenie). Tetragrammaton implikuje súcitiť, kým Elohim implikuje prísnosť a súd.

²¹ HENGSTENBERG, E.W. *Christology of the Old Testament IV*, s. 283 [295 / 478]

²² Napr Rim 10:9 je citát z Joela 2:32 . Toto naznačuje vieru v Ježiša ako Boha. Ale napr. Fil 2:11 hovorí o Ježišovi, ako Bohu podriadenému služobníkovi."

²³ WERNLE, P. *Jesus*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1917, s. IV.

²⁴ O'COLLINS, G. *Jesus Our Redeemer*, Oxford : Oxford University Press, 2007, s. 31.

²⁵ Obyčajne sa uvádza Ján Damašký, ako prvý. Niektorí tvrdia, že to bol Gregor z Nazianzu. (V latinčine sa používa *circumincessio*.)

²⁶ LAMM, N. *The Shema*, Philadelphia : Varda Books, 2002, s. 24-26.

(2) Tetragrammaton označuje Boha, ako sa zjavuje v ľudských udalostiach. Je to Pán dejín. Podľa toho je napísané "A Hospodin (יהוה) sa zjavil na vrchu Sinai" (Ex 19:20). Elohim je Boh, ktorý je mimo ľudských dejín a transcenduje každú ľudskú skúsenosť predstavu, či ideu. Je to Boh vzdialený, ten, ktorý je nedostupný a neprístupný, kým Hospodin (יהוה) je blízky a prístupný modlitbe.

(3) Elohim je Boh, ktorý na najelementárnejšej úrovni je Bohom všetkých ľudí. Preto sa toto pomenovanie používa aj na bohov pohanských, dokonca aj na ľudí, ktorí majú moc. Tetragrammaton je meno známe len Židom. Je to Boh, ktorý má zvláštny vzťah k deťom Izraela.

Pre uctievanie Ježiša-Pána je pozoruhodná zhoda atribútov pripisovaných v tomto judaistickom diele "Menu" (*Hašem*) s atribútmi, ktoré Boh ľuďom o sebe zjavil vo svojej inkarnácii. Je to Boh, ktorý je milostivý, vstupuje do dejín ako človek a povoláva si nasledovníkov, ktorí vytvárajú zvláštnu skupinu - v Starej zmluve Izrael, v Novej zmluve cirkvi.

Môžeme teda povedať, že analogicky k tomu, čo judaizmus rozoznáva v rozdielnych pomenovaniach Boha (v našom prípade v texte Šema), to kresťanská teológia rozoznáva v rozdielnom zjavení Boha ako Stvoriteľa a Sudcu a Boha ako Človeka a Vykupiteľa. Κύριος Ἰησοῦς a יהוה sa tu krásne zhodujú. Ježiš je jedinečný a jediný Boha a človek - Pán.

Trishagion

Prorok Izaiáš opisuje v šiestej kapitole (6:1) svoje videnie Hospodina (אֲדֹנָי), ktoré mal v chráme. Text LXX v treťom verši je: καὶ ἐκέκραγον ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον καὶ ἔλεγον ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος σαβαωθ πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Pojem κύριος tu už nie je prekladom slova אֲדֹנָי, ako je to vo verši prvom, ale prekladom Tetragrammatonu. "Ján vo svojom evanjeliu je dostatočne smelý, aby vyhlásil, že ten, koho videl Izaiáš, bol Ježiš - keďže pravda za všetkými biblickými antropomorfizmami je inkarnácia." (Ján 12:41).²⁷ Táto Jánova interpretácia znamená, že známe *trishagion* je určené pre-existenčnému Kristovi. Čo to znamená pre uctievanie Ježiša-Pána?

Trishagion vyhlasuje, že "zem je plná jeho slávy". Tento výrok je možné chápať prorocky, tj. hovorí sa tu o budúcnosti Božieho vykupiteľského diela, alebo podľa doslovnejšieho prekladu z hebrejčiny (מְלֵא כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ) "plnosť celej zeme je jeho sláva") môže ísť o naplnenie zmyslu stvorenia v Božej oslave. Podľa prekladu LXX je Ježiš-Pán zjavený vo všetkom, čo je na zemi slávne. Pritom sláva je tu chápaná ako Božia zjavená moc (כְּבוֹד), nie ako "zdanie", či "reputácia" (δόξα). Ježiš je v Novej zmluve zjavený ako sprostredkovateľ a cieľ stvorenia (J 1:3; Kol 1:16-17), a takto nie je ťažké nahliadnuť, že trishagion je určený Ježišovi-Pánovi.

Pozoruhodné pri tomto výklade je aj to, že vzťahnutie trishagionu na Boží vzťah k Zemi je osobitne priliehavé k osobe Ježiša Krista, ktorý sa stal vzhľadom na Zem Spasiteľom.

Nová zmluva hovorí, že meno Κύριος Ἰησοῦς Χριστός je "meno nad každé meno" (Fil 2:9), ktoré Ježiš dostal preto, lebo sa ponížil a bol poslušný až na smrť. V tomto titule sa teda spája jeho preexistenčné meno slávy zo Ž 110:1 (אֲדֹנָי) s menom jeho poníženia (Ἰησοῦς) a vytvára tak neporovnateľné spojenie moci a pokory v osobe Ježiša-Spasiteľa.

²⁷ KEIL & DELITZSCH, *Commentar über das Buch Jesaia*. Leipzig : Dörgling & Franke, 1889, s. 123. Evanjelikálny kazateľ Charles SIMEON komentuje: "Had no additional light been cast on this vision in the New Testament, we should not have thought of inquiring more minutely about the glorious object whom he saw, and who is here so repeatedly designated by titles peculiar to the one supreme God: but we are authorized to declare, that the person whom he saw, was the Lord Jesus Christ, even our "Immanuel, God with us.'" (SIMEON, C. *Horae Homileticae Vol. 5*, London : Richard Watts, 1820, s. 239)